

УДК 364.465

Olkhovskiy M.

MAIN WAYS OF ACTIVITIES OF VOLUNTARY ORGANIZATIONS IN UKRAINE

М.А. Ольховський

*аспірант кафедри адміністративного,
фінансового та господарського права
Академії праці, соціальних відносин і туризму*

ОСНОВНІ НАПРЯМИ ДІЯЛЬНОСТІ ВОЛОНТЕРСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ В УКРАЇНІ

Постановка проблеми. Сьогодні у нашій державі зароджується громадянське суспільство, яке має базуватися на принципах свободи та гуманізму. Формальні структури публічної влади не в змозі реагувати на всі запити населення, тому особливої ваги набуває громадський рух. Про це свідчить поява сучасних недержавних організацій, кількість яких сягнула понад 31 тис., зокрема, профспілки, молодіжний рух, волонтерські, релігійні організації, благодійні фундації та багато інших.

Особливим об'єднанням громадян є волонтерські організації, які своєю діяльністю сприяють покращенню якості життя, особистому процвітання й поглибленню солідарності, реалізації основних потреб на шляху будівництва більш справедливого і мирного суспільства, збалансованому економічному і соціальному розвитку.

Зараз організоване волонтерство – потужний соціально-суспільний рух, спроможний прийняти на себе частину повноважень соціальних установ. Саме тому, волонтерські організації й на далі мають розвивати та ефективно використовувати всі наявні ресурси для досягнення відповідних цілей на державному та регіональному рівнях.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Останнім часом до проблем діяльності волонтерських організацій у нашій державі зверталосся чимало вчених (О.В. Безпалько, І.С. Зверева, Н.О. Заверико, Г.Р. Лактіонова, Т.Л. Лях, Л.І. Міщик, С.Л. Пальчевський, В.С. Петрович, Ю.Р. Поліщук та ін.).

Питання адміністративно-правового статусу та напрямів діяльності юридичних осіб приватного права, зокрема громадських об'єднань, ставали

предметом дослідження у наукових працях В.Б. Авер'янова, С.С. Алексєєва, Ю.П. Битяка, Л.В. Винар, Л.В. Ковалюк, Т.О. Коломоєць, А.Т. Комзюка, О.В. Кузьменко, Р.С. Мельника, С.В. Тихомирова та ін.

Водночас у їхніх та інших наукових дослідженнях зазначена проблема аналізувалася фрагментарно або в рамках ширшої проблематики, не висвітлюючи питання діяльності волонтерських організацій в новітній історії України, спричиненою соціально-політичною ситуацією впродовж останніх років.

Метою статті є визначити та здійснити загальну характеристику основних напрямів діяльності волонтерських організацій в Україні.

Основні результати дослідження. Діяльність волонтерських організацій передбачає добровільні соціально спрямовані, суспільно корисні дії організованого колективу людей, не залежно від громадянства, які провадяться шляхом виконання робіт, надання послуг у формах і видах, передбачених чинним законодавством, без одержання грошової або матеріальної винагороди, крім випадків можливого відшкодування пов'язаних зі здійсненням добровольчої діяльності витрат. Станом на 01.01.2016 до Єдиного реєстру волонтерських організацій [1] внесені 132 найменування.

З урахуванням того, що вказані організації є громадськими об'єднаннями зі статусом неприбуткових юридичних осіб, їхня діяльність носить подвійний характер: з одного боку передбачає вирішення внутрішньо організаційних питань, насамперед, винайдення шляхів фінансування для здійснення волонтерської діяльності та забезпечення реалізації господарських, правових, адміністративних та інших заходів у межах організації, а також залучення на договірних засадах волонтерів. З іншого боку – провадження добродійної діяльності, за окремими напрямами передбаченими ч.3 ст.1 Закону України «Про волонтерську діяльність» [2].

Отже, сконцентруємо увагу на двох напрямках діяльності волонтерських організацій: а) провадження внутрішньо організаційних заходів; б) забезпечення реалізації заходів, спрямованих на надання волонтерської допомоги.

Складна соціально-економічна ситуація в країні та специфічна форма діяльності волонтерських організацій зумовлює постійне вирішення питань винайдення шляхів фінансування для свого сталого існування та розвитку.

У відповідності до Звіту за результатами дослідження «Моделі фінансування діяльності організацій громадянського представництва та дослідницьких та аналітичних центрів за рахунок надходжень з місцевих джерел» [3], проведеного у 2014 р. на замовлення українського проекту «Об'єднуємося заради реформ» (UNITER), волонтерські організації мають сформовані бюджети, де від загальної кількості коштів: 49% – гранти від міжнародних організацій, 11% – благодійні пожертви бізнесу, 8% – благодійні пожертви громадян, 10% – членські внески, 13% – гранти з державного місцевого бюджету, 2% – гранти від місцевих організацій, 4% – власна комерційна діяльність, 3% – інше фінансування. Отже, у середньому волонтерські організації фінансуються на понад 60% за рахунок отриманих грантів, серед яких левову частку складають гранти від міжнародних організацій. Разом із тим, дане твердження

не є абсолютним, а стосується насамперед регіональних і міжрегіональних волонтерських утворень.

Під грантом американський фахівець у галузі добродійної діяльності Дж. Дуглас Александер розуміє безоплатну цільову субсидію, що надається на конкурсній основі організації, ініціативній групі або індивідуальній особі для реалізації заявленого проекту в тій чи іншій сфері діяльності [4, с.71-72].

На думку Брайсона Дж., грант – це безповоротна допомога у вигляді коштів, техніки або інших ресурсів, що передаються донором (благодійним фондом, державною установою, приватною особою) некомерційній організації або приватній особі для виконання конкретних робіт [5, с.38].

Отже, грант, наданий волонтерській організації, – це фінансові, матеріальні чи інші ресурси, надані на безоплатній і безповоротній основі міжнародними неурядовими організаціями, органами публічної влади, юридичними чи фізичними особами для провадження волонтерських програм і проектів за напрямками й на умовах, визначених надавачами гранта.

Серед основних типів грантів слід назвати наступні: гранти загальної підтримки; гранти на програми або проекти; гранти з частковим фінансуванням; капітальні гранти; корпоративні гранти; початкові гранти; гранти в натуральній формі; перспективні гранти; посередницькі гранти; стимулюючі гранти; цільові гранти [6, с.61-62].

Таким чином, основними джерелами фінансування волонтерських організацій є: гранти від міжнародних та українських неурядових організацій; гранти, субсидії, замовлення від органів державної влади та органів місцевого самоврядування, а також податкові пільги як неприбутковим організаціям, а також податкові пільги на прибуток від благодійницької та спонсорської допомоги; благодійні пожертви; власна комерційна діяльність, а також членські внески; інші джерела не заборонені законодавством.

Організації, що залучають до своєї діяльності волонтерів, самостійно визначають напрями використання залучених на забезпечення волонтерської діяльності коштів та іншого майна, крім випадків цільового надання коштів та іншого майна міжнародними організаціями, фізичними чи юридичними особами для здійснення конкретного виду волонтерської допомоги.

Основною рушійною силою аналізованих організацій є волонтери – люди, безоплатно здійснюючі соціально корисну діяльність, без наявності яких неможливе повноцінне функціонування волонтерських утворень. У ст. 7 «Про волонтерську діяльність» вказані вимоги до цієї категорії осіб, у тому числі, волонтерами можуть стати громадяни України, іноземці та особи без громадянства, які перебувають в Україні на законних підставах, наділені повною дієздатністю.

На окремих питаннях менеджменту волонтерських груп, зокрема, залучення волонтерів до співпраці з волонтерськими організаціями акцентували увагу низка науковців, серед яких, Дж. Нобл [7], С. Макарі [8], Кристина Дж. Карлсон [9], Т.В. Журавель [10], Т.Л. Лях [11], В.А. Поліщук [12]. З урахуванням зазначених праць, а також практики більшості волонтерських організацій, констатуємо, що порядок залучення волонтерів до співпраці передбачає

підбір кандидатів у волонтери на конкурсній основі. Зазвичай конкурс оголошується по мірі необхідності 1-2 рази на рік.

Серед основних етапів залучення волонтерів є: оголошення конкурсу на посаду волонтера (оголошення розміщується на веб-сторінці організації та у доступних засобах масової інформації); отримання резюме бажаючих працювати волонтерами; проведення співбесіди з особами, що бажають працювати волонтерами; відбір фіналістів; орієнтація волонтерів.

Із вищевикладеного слід зробити висновок, що залучення волонтерів до співпраці з волонтерськими організаціями – це сукупність організаційно-правових, інформаційних, фінансових та інших заходів, спрямованих на відбір за задалегідь визначеними параметрами фізичних осіб, які бажають здійснювати у вільний від роботи (навчання) час добровільну соціально спрямовану, суспільно корисну діяльність у формах і видах, передбачених чинним законодавством, без одержання грошової або матеріальної винагороди, з метою реалізації конкретних волонтерських програм і проектів, визначених волонтерськими організаціями, які залучають до співпраці зазначених осіб.

Після формування та впорядкування всіх необхідних ресурсів, насамперед людських, фінансових та матеріальних, волонтерські організації приступають до реалізації заходів, спрямованих на надання волонтерської допомоги, під якою законодавець розуміє «роботи та послуги, що безоплатно виконуються і надаються волонтерами» (п.2 ч.1 ст.1 Закону України «Про волонтерську діяльність»).

Представники цивілістики, зокрема, В. В. Новиков та С. П. Рабинович визначають роботи як правомірні дії суб'єктів правовідносин, в результаті яких створюється нова річ або змінюються (відновлюються, покращуються) фізичні характеристики існуючих речей, тобто, наслідком виконання робіт є певний матеріальний результат. Здебільшого через оперативність реагування на нові для українського суспільства реалії, спроможність надання ефективних відповідей на виклики воєнного часу, здатність вирішення надзвичайно складних проблем, пов'язаних з підтримкою обороноздатності держави, турботою про захисників її цілісності та незалежності волонтерська діяльність здобула всенародну шану та повагу [13, с.141].

Послуги – правомірні дії суб'єктів правовідносин, в результаті яких задовольняються певні потреби інших осіб. Виконання послуг також має прикінцевий результат, але, як правило, він не має чіткого уречевленого характеру [14, с.84].

У ч.3 ст.1 Закону України «Про волонтерську діяльність» визначено напрями здійснення волонтерської діяльності. Звичайно, жодна із існуючих волонтерських організацій не спроможна діяти в усіх зазначених сферах, а тому вони переважно спеціалізуються за декількома напрямами, у рідших випадках – за одним.

З моменту здобуття державної незалежності в Україні значного поширення насамперед набули благодійні заклади та установи, які надавали волонтерську допомогу незахищеним верствам населення. На сьогодні отримання даної допомоги переважно обумовлено двома групами факторів: а) матеріаль-

ними (малозабезпечені, безробітні, багатодітні, самотні, самотні, самотні, самотні особи та ін.); б) станом здоров'я, віковими, фізіологічними та психологічними особливостями (інваліди, особи, які потребують соціальної реабілітації, хворі, діти, люди похилого віку, наркозалежні, ВІЛ-інфіковані).

До зареєстрованих організацій, які надають волонтерську допомогу незахищеним верствам населення, хворим тощо відносяться наступні: Благодійна організація «Благодійний фонд «Праведник» (м. Київ), Благодійна організація «Шлях до майбутнього» (м. Київ), Полтавська обласна благодійна організація «Реабілітаційний центр «Вихід є!» (м. Полтава), Міжнародна благодійна організація «Милосердя» (м. Харків) та ін.

Проведений аналіз установчої документації та практики діяльності зазначених організацій дає можливість вказати основні напрями та форми надання ними волонтерської допомоги: публічний збір благодійних пожертв; допомога дитячим будинкам, притулкам, інтернатам; сприяння в організації доставки гуманітарної допомоги багатодітним та малозабезпеченим сім'ям; надання матеріальної, фінансової, психологічної, організаційної та іншої допомоги людям, які потребують термінового медичного забезпечення; організація системи адресної допомоги особливо нужденним; підтримка міських, регіональних та все державних програм схожих напрямків.

У значній мірі питаннями проведення заходів, пов'язаних з охороною навколишнього природного середовища, збереженням культурної спадщини, захистом тварин опікуються наступні волонтерські організації: Громадська організація «Фельдман Еко-Парк» (м. Харків), Громадська організація «Екологічно-туристичний просвітницький центр «Здоров'я» (м. Стрий, Львівська обл.), Благодійна організація «Благодійний фонд «Волонтерський рух» (м. Київ) та ін.

До повсякденних турбот волонтерів у сфері захисту природи входить насамперед: створення груп добровольців для прибирання навколишнього середовища, насадження лісів; співпраця з місцевою владою з ціллю створення безвідходного виробництва, сміттєпереробних заводів, використання альтернативного палива, сонячних батарей тощо; повідомлення населення про вплив людини на природу, про можливі наслідки; створення і розповсюдження реклами, плакатів із закликами зупинити негативний вплив на оточуюче середовище; заохочення учнів, студентів брати участь в добровільних заходах збереження природи; створення спеціальних урн, зокрема, для використаних батарейок і люмінесцентних лампочок [15].

Керуючись гуманістичними принципами, волонтери постійно здійснюють низку заходів у даній сфері, а саме: створення притулків, центрів стерилізації та утилізації, кладовищ для тварин; надання матеріальної, фінансової, консультативної, організаційної та іншої допомоги активістам-зоозахисникам, притулкам для тварин та волонтерам; проведення заходів по інформуванню громадськості про проблематику утримання самотних тварин; організація благодійних акцій по залученню коштів, речей, обладнання та іншого від населення на допомогу притулкам для тварин; співпраця з органами публічної влади та органами місцевого самоврядування [16].

З поміж волонтерських організацій є також ті, що концентрують свою увагу на більш вузьких питаннях, але які мають неменше суспільне значення. До таких слід віднести, наприклад, Міжнародний гуманітарно-благодійний фонд інвалідів та потерпілих від Чорнобильської катастрофи (м. Київ).

Шляхом надання фінансово-матеріальної допомоги ініціативним групам, організаціям, колективам установ та залучення до співпраці бізнес-структур, органів місцевого самоврядування Міжнародний благодійний фонд «Всесвітня місія сталого розвитку суспільства» (м. Київ), Хмельницький регіональний благодійний фонд «Зміцнення громад» (м. Шепетівка, Хмельницька обл.) намагаються вирішувати нагальні проблеми територіальних громад.

Окремою групою стоять волонтерські організації, які надають допомогу Збройним Силам України, правоохоронним органам, насамперед, у ході проведення ними антитерористичної операції (далі – АТО). До 2014 року волонтерство у вказаній сфері фактично було відсутнє, але складні соціально-політичні умови на Донеччині, Луганщині та в цілому у всій країні змусили переоцінити громадянами та публічною владою роль зазначених силових структур у захисті територіальної цілісності та державного суверенітету України.

На сьогоднішній день в зазначеній сфері діє низка волонтерських організацій, серед яких: Всеукраїнський благодійний фонд «Патріот України» (м. Нікополь, Дніпропетровська обл.), Благодійний фонд «Волонтерський рух Всеукраїнської допомоги військовослужбовцям та їх сім'ям» (м. Біла Церква, Київська обл.), Благодійна організація «Благодійний фонд сприяння розвитку Збройних сил «Бастіон» (м. Київ), Благодійна організація «Благодійний фонд «Підтримка батальйонів України» (м. Київ) та ін.

Більшість свого часу та зусиль останні спрямовують на: сприяння обороноздатності та мобілізаційній готовності країни, захисту населення у надзвичайних ситуаціях мирного та воєнного стану; залучення матеріальних і фінансових ресурсів для реалізації потреб військовослужбовців, які несуть службу у зоні АТО, а також мирного населення, яке потерпає від збройного конфлікту, зокрема, вимушених переселенців; правовий та соціальний захист, а також психологічна допомога військовослужбовцям, які повернулися із зони АТО, іншим особам, які цього потребують; підтримка міських, регіональних і всеукраїнських програм подібних напрямків.

Висновки. На підставі вищевказаного та з урахуванням положень Закону України «Про волонтерську діяльність» пропонуємо наступні напрями діяльності волонтерських організацій щодо надання волонтерської допомоги:

- підтримка найбільш соціально незахищених верств населення (малозабезпечені, безробітні, багатодітні, одинокі, бездомні, безпритульні особи та ін.);

- надання допомоги особам, які за станом здоров'я, віковими, фізіологічними та психологічними особливостями не можуть про себе подбати (інваліди, особи, які потребують соціальної реабілітації, тяжко хворі, діти-сироти, люди похилого віку, наркозалежні, ВІЛ-інфіковані та ін.).

– підтримка громадян, які опинилися у складних життєвих обставинах (техногенні чи природні події, правові режими надзвичайного чи воєнного стану тощо);

– надання волонтерської допомоги законним військовим формуванням, правоохоронним органам, іншим органам публічної влади;

– забезпечення становлення громадянського суспільства, зокрема, розвиток територіальних громад, пропагування правової та інформаційної культури, захист прав і свобод людини та громадянина тощо;

– сприяння проведенню міжнародних і національних заходів, пов'язаних з організацією видовищних і громадських заходів;

– проведення заходів, пов'язаних з охороною навколишнього природного середовища, збереженням культурної спадщини, захистом тварин та ін.;

– надання волонтерської допомоги за іншими напрямками, не забороненими законодавством.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Єдиний реєстр волонтерських організацій [Електронний ресурс]. – Режим доступу: mlsp.kmu.gov.ua/document/175293/v.doc.

2. Про волонтерську діяльність: Закон України від 19 квітня 2011 року №3236-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2011. – № 42. – Ст. 435 (із наступними змінами і доповненнями).

3. Звіт за результатами дослідження «Моделі фінансування діяльності організації громадянського представництва та дослідницьких та аналітичних центрів за рахунок надходжень з місцевих джерел» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ccc-tck.org.ua/library/drukovani-vidannya>.

4. *Graff, L.L.* Beyond Police Checks: The Definitive Volunteer & Employee Screening Guidebook / L. Graff. – Dugas, Ontario: Graff & Associates, 1999. – 150 p.

5. *Брайсон Дж.* Стратегічне планування для державних та неприбуткових організацій: пер. з англ. А. Кам'янець / Дж. Брайсон. – Л.: Літопис, 2004. – 352 с.

6. *Соколова А.М.* Фандрайзинг: [навч. посіб.] / Чернявська О.В., Соколова А.М. – 2-ге вид., з допрац. та допов. – К.: Алерта, 2015. – 272 с.

7. *Noble, J.* Volunteer Management: An Essential Guide / J. Noble, L. Rogers, A. Fryar [2nd edition]. – Volunteering SA Inc., 2003. – 180 p.

8. *McCurley, S.* Volunteer Management: Mobilizing All the Resources of the Community / S. McCurley, R. Lynch. – [2nd Edition]. – Johnstone : Training and Consultation, Inc., 2006. – 269 p.

9. *Дж. Дуглас Александер.* Основные принципы фандрейзинга / Дж. Дуглас Александер, Кристина Дж. Карлсон: [перек. з англ. О. Теплых]. – Дніпропетровськ: Баланс Бизнес Букс, 2007. – 240 с.

10. Менеджмент волонтерських груп від А до Я: [навч.-метод. посібник] / За ред. Т.Л. Лях. – К.: Версо-04, 2012. – 288 с.

11. *Лях Т.Л.* Мотивація до волонтерської діяльності / Т.Л. Лях // Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Педагогічні науки. – 2012. – № 22(8). – С. 84-91.

12. *Поліщук В.А.* Роль волонтерської практики в процесі професійної підготовки майбутніх соціальних працівників / В.А. Поліщук // Науковий вісник

Ужгородського національного університету. Серія «Педагогіка, соціальна робота». – 2013. – Вип. 29. – С. 153-156.

13. Шамрай В.О., Ольховський М.А. Сучасний стан офіційного визнання волонтерської діяльності в Україні / В.О. Шамрай, М.А. Ольховський // Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право: Науковий журнал. Серія: Юридичні науки. – 2015. – №4(81). – С.139-145.

14. Цивільне право України: [навчальний посібник] / [кол. авторів; за ред. Г.Б. Яновицької, В.О. Кучера]. – Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2011. – 468 с.

15. Graff, L.L. By Definition: Policies for Volunteer Programs / Linda Graff. – [2nd edition]. – Dugas, Ontario : Graff and Associates, 1997. – 91 p.

16. Voluntary Organisations and Social Policy in Britain. Perspectives on Change and Choice / [Ed. M.Harris and C. Rochester]. – Publisher : Palgrave Macmillan. 2000. – 256 p.

Ольховський М.А. Основні напрями діяльності волонтерських організацій в Україні

У статті розглянуто волонтерські організації як соціально спрямовані, некомерційні громадські об'єднання зі статусом юридичної особи, які реалізують волонтерські програми та проекти, залучаючи до своєї діяльності на договірних засадах волонтерів. Сконцентровано увагу на двох напрямках функціонування волонтерських організацій: а) провадження внутрішньо організаційних заходів; б) забезпечення реалізації заходів, спрямованих на надання волонтерської допомоги. У провадженні внутрішньо організаційних заходів включено винайдення шляхів фінансування для здійснення волонтерської діяльності та забезпечення реалізації відповідних заходів у межах організації, а також залучення на договірних засадах волонтерів. З урахуванням чинного законодавства, наукових джерел і практики діяльності окремих волонтерських організацій запропоновано низку напрямів діяльності цих організацій щодо надання волонтерської допомоги.

Ключові слова: волонтер, волонтерська організація, залучення волонтерів, напрями діяльності.

Ольховский М.А. Основные направления деятельности волонтерских организаций в Украине

В статье рассмотрены волонтерские организации как социально направленные, некоммерческие общественные объединения со статусом юридического лица, которые реализуют волонтерские программы и проекты, привлекая к своей деятельности на договорных принципах волонтеров. Сконцентрировано внимание на двух направлениях функционирования волонтерских организаций: а) осуществление внутренних организационных мероприятий; б) обеспечение реализации мероприятий, направленных на предоставление волонтерской помощи. В осуществление внутренних организационных мероприятий включено нахождение путей финансирования для осуществления волонтерской деятельности и обеспечения реализации соответствующих мероприятий в пределах организации, а также привлечения на договорных принципах волонтеров. С учетом действующего законодательства, научных источников и практики деятельности отдельных волонтерских организаций предложен ряд направлений деятельности этих организаций относительно предоставления волонтерской помощи.

Ключевые слова: волонтер, волонтерская организация, привлечение волонтеров, направления деятельности.

Olkhovskiy M. Main ways of activities of voluntary organizations in Ukraine

In the article volunteer organizations as noncommercial public associations socially directed, are considered with status of legal entity that will realize the volunteer programs and projects, bringing over to the activity on contractual principles of volunteers. Paid attention on two directions of functioning of volunteer organizations: a) realization inwardly of organizational measures; б) providing of realization of the measures sent to the grant of volunteer help. In realization inwardly of organizational measures the invention of ways of financing is plugged for realization of volunteer activity and providing of realization of corresponding measures within the limits of organization, and also bringing in on contractual principles of volunteers. Taking into account a current legislation, scientific sources and practice of activity of separate volunteer organizations the row of directions of activity of these organizations is offered in relation to the grant of volunteer.

Key words: volunteer, volunteer organization, bringing in of volunteers, directions of activity.

Стаття надійшла до редакції 03.12.2015.